

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 15. juni 2022 av Høyesterett i avdeling med

dommer Aage Thor Falkanger
dommer Ingvald Falch
dommer Cecilie Østensen Berglund
dommer Borgar Høgetveit Berg
dommer Kine Steinsvik

HR-2022-1178-A, (sak nr. 21-183569STR-HRET)
Anke over Agder lagmannsretts dom 20. oktober 2021

A (advokat Knut Henning Larsen)

mot

Påtalemyndigheten (statsadvokat Joakim Ziesler Berge)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Falch:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder inndragning av blant annet lønnsinntekter ved domfellelse for uriktige forklaringer til myndighetene.
- (3) A ble 4. februar 2021 tiltalt for overtredelse av straffeloven 1902 § 166 første ledd og straffeloven § 221 bokstav d. Begge rammer uriktig forklaring til offentlig myndighet. Grunnlaget er:

«I perioden 7. juni 2010 til 5. august 2020 i Oslo og/eller Kristiansand, ga han ved gjentatte anledninger falsk forklaring til offentlige myndigheter, således:

- i forbindelse med søknader om asyl, oppholdstillatelse, reisedokument og statsborgerskap, forklarte han uriktig overfor politiet og/eller utlendingsmyndighet at han var forfulgt i Sudan, og/eller opplyste uriktige fødselsdata og/eller fremviste falsk eller forfalsket pass og/eller fødselsattest som korresponderte med oppgitt fødselsår- og dato,
- i forbindelse med søknad 3. mai 2013 om innbytte av utenlandsk førerkort til norsk førerkort klasse B, samt ved søknad om fornyelse av dette 8. august 2018, forklarte han uriktig overfor Statens vegvesen at han hadde ervervet førerkort i Italia 30. januar 1993, som senere var fornyet, og fremviste et førerkort som var falsk/forfalsket eller tilhørte en annen person.

Forklaringene dannet grunnlag for norske myndigheters avgjørelser av de nevnte søknadene og utstedelse/fornyelse av førerkort.»

- (6) Han ble også tiltalt for overtredelse av legemiddeloven, et forhold som ikke har betydning for avgjørelsen nå. I tiltalebeslutningen ble det tatt forbehold om å nedlegge påstand om inndragning, jf. straffeloven § 67.
- (7) I Kristiansand tingretts dom 19. februar 2021 ble A dømt i samsvar med tiltalen til en straff av fengsel i fem måneder. I tillegg ble han dømt til inndragning av 1,5 millioner kroner.
- (8) Tingretten begrunnet inndragningen med at A i perioden 2011–2020 har hatt netto lønnsinntekter på noe over 3,8 millioner kroner. I tillegg hadde han spart omkring 30 000 kroner til førerkortopplæring. På grunn av personlige forhold kom tingretten til at bare en del av dette skulle inndras.
- (9) A anket dommen, herunder bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Agder lagmannsrett avsa dom 20. oktober 2021 med denne domsslutningen:

- «1. A, født 00.00.1983, dømmes for overtredelse av straffeloven (1902) § 166 første ledd og straffeloven (2005) § 221 bokstav d. For dette forholdet og det forhold som er rettskraftig avgjort ved tingrettens dom, settes straffen til fengsel i 5 – fem – måneder, jf. straffeloven § 79 bokstav a.

Varetektsfradraget er på 3 – tre – dager, jf. straffeloven § 83.

2. A dømmes til å tåle inndragning av 1 500 000 – enmillionfemhundretusen – kroner, jf. straffeloven § 67.
 3. Saksomkostninger idømmes ikke for tingrett eller lagmannsrett.»
- (10) Lagmannsrettens begrunnelse er i hovedsak som tingrettens.
 - (11) A har anket dommen til Høyesterett over saksbehandlingen, lovanvendelsen, straffutmålingen og inndragningen. Høyesteretts ankeutvalg fremmet 31. januar 2022 anken over inndragningen. For øvrig ble anken ikke tillatt fremmet.
 - (12) Den ankende part – A – har krevd at han frifinnes for inndragningskravet.
 - (13) Han anfører at inntektene ikke er en følge av de straffbare handlingene han er dømt for. Utlendingsmyndighetene har ikke blitt forledet til å innvilge ham oppholdstillatelse. Vedtakene er fornyet etter at det ble kjent at forklaringene var uriktige, og tiltalen gir ikke rom for inndragningen. Beløpet må under enhver omstendighet reduseres.
 - (14) Høyesterett bør i tillegg redusere straffen. Lagmannsrettens begrunnelse inneholder flere feil.
 - (15) Ankemotparten – *påtalemyndigheten* – har sluttet seg til at inndragningen må bortfalle. Det er her for svak sammenheng mellom de uriktige forklaringene og inntektene.

Mitt syn på saken

Det faktiske grunnlaget for domfellelsen

- (16) A er sudansk statsborger og opplyses å være født i 1983. Han er gift og har seks barn, hvorav fem er mindreårige.
- (17) Han søkte asyl i Norge 7. juni 2010 og fikk 12. mai 2011 innvilget midlertidig oppholdstillatelse med flyktningstatus, jf. utlendingsloven § 28. Da bodde kona og ett barn i Norge. Oppholdstillatelsen er senere fornyet. Tillatelsene ga ham rett til å arbeide i Norge, jf. utlendingsloven § 55.
- (18) I april 2014 ble A forhåndsvarslet om tilbakekall av oppholdstillatelsen og utvisning fra riket. Men dette endte verken med tilbakekall eller utvisning. En del av begrunnelsen var As familiesituasjon og tilknytning til riket. Den 2. juli 2014 fikk han innvilget permanent oppholdstillatelse i Norge. Den gjelder fortsatt.
- (19) A har flere ganger søkt om reisebevis, jf. utlendingsloven § 64. Søknadene har blitt avslått, hver gang fordi han ikke har sannsynliggjort sin identitet. Han søkte i 2017 om norsk statsborgerskap. Også dette ble avslått fordi det var tvil om identiteten hans.
- (20) I 2013 søkte A om innbytte av et italiensk førerkort til norsk førerkort klasse B. Dette ble innvilget. Førerkortet ble fornyet i 2018.

- (21) Domfellelsen av A er begrunnet i at han har fremlagt falske dokumenter og forklart seg uriktig til norske myndigheter, blant annet i forbindelse med de nevnte søknadene. Lagmannsretten fant det bevist at han i ulike sammenhenger har operert med ulike identiteter og oppgitt forskjellig navn, fødselsdato og fødested. I den perioden tiltalen dekker, har han fremlagt fire forskjellige pass, som inneholder til dels motstridende opplysninger. Han har dessuten fremlagt en rekke bekreftelser fra sudanske myndigheter, som lagmannsretten fant det bevist at enten var falske eller blitt til på irregulær måte. Lagmannsretten fant også at en omfattende kontakt med sudanske myndigheter var uforenelig med hans opplysninger om at han er forfulgt og ettersøkt av sikkerhetstjenesten i landet.
- (22) Jeg nevner også at lagmannsretten fant det bevist at A, ved en innreise til Norge i 2013, oppga en annen identitet og bakgrunn enn den identiteten oppholdstillatelsen i Norge bygget på.

Inndragning – problemstillingen

- (23) Inndragningen er hjemlet i straffeloven § 67 første ledd, som har denne ordlyden:
- «Utbytte av en straffbar handling skal inndras. I stedet for utbyttet kan hele eller deler av utbyttets verdi inndras. Inndragning foretas selv om lovbryteren mangler skyld etter § 20, eller ikke utviste skyld. Ansvar etter bestemmelsen her kan reduseres eller falle bort i den grad inndragning vil være klart urimelig.»
- (24) Straffeloven 1902 § 34 første ledd hadde samme innhold.
- (25) I vår sak er hovedspørsmålet om de inntektene A har hatt i form av lønn, offentlige stønader og sparte utgifter til førerkortopplæring, er «utbytte av en straffbar handling». Nærmere bestemt er spørsmålet om det er tilstrekkelig *årsakssammenheng* mellom de straffbare handlingene og disse inntektene og besparelsene.
- (26) Det er på det rene at domstolene ved denne vurderingen må ta utgangspunkt i det straffbare forholdet tiltalen gjelder. Jeg viser her til forarbeidene til en endring av straffeprosessloven § 38 andre og tredje ledd, hvor det i Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) side 75 sies:
- «Retten kan derimot ikke idømme inndragning overfor noen som ikke er part i saken. Og bortsett fra i de tilfeller hvor vilkårene i utkastet § om utvidet inndragning er oppfylt, kan den ikke beslutte inndragning for andre straffbare forhold enn tiltalen gjelder, jf. § 38 første ledd første punktum.»
- (27) Dersom A hadde vært tiltalt og dømt for å ha arbeidet ulovlig i Norge – det vil si uten arbeidstillatelse – ville årsakssammenhengen vært klar. I slike tilfeller skal lønnen som erverves ved det ulovlige arbeidet, inndras som utbytte, se Rt-2009-1028.
- (28) A er imidlertid utelukkende tiltalt og dømt for å ha gitt uriktige forklaringer til myndighetene. Spørsmålet er derfor om det er tilstrekkelig årsakssammenheng mellom disse handlingene og de oppnådde inntektene og besparelsene.
- (29) En uriktig forklaring gir i seg selv ingen inntekter eller besparelser. Men en slik forklaring kan føre til at myndighetene gir en tillatelse de ellers ikke ville gitt, typisk tillatelse til å

arbeide i Norge. Denne tillatelsen kan søkeren deretter benytte til å skaffe seg inntekter, typisk lønnet arbeid. I så fall må lønnsinntektene betegnes som en *indirekte* følge av den uriktige forklaringen. Inntektene forutsetter altså etterfølgende handlinger og begivenheter som ligger utenfor – i forlengelsen av – de handlingene tiltalen bygger på.

- (30) Spørsmålet er om det i et slikt tilfelle er tilstrekkelig årsakssammenheng mellom den straffbare handlingen og inntektene.

Innholdet i kravet til årsakssammenheng

- (31) *Ordlyden* i straffeloven § 67 første ledd første punktum – utbytte «av» en straffbar handling – viser at det utvilsomt gjelder et krav til årsakssammenheng. Ordlyden avklarer imidlertid ikke hvor strengt kravet er, og heller ikke hvordan vurderingene nærmere skal gjøres.

- (32) Spørsmålet er drøftet i *lovforarbeidene*. I NOU 1996: 21, Mer effektiv inndragning, som ledet til enkelte lovendringer i 1999, heter det i punkt 4.4.1.1:

«Går man nærmere inn på årsakskravet, blir det sentrale spørsmålet hvor nær tilknytningen mellom den straffbare handling og vinningen må være for at det skal foreligge relevant årsakssammenheng. Ved avgjørelsen av hvor strenge krav som skal stilles bør det legges betydelig vekt på de hensyn som har begrunnet inndragning av vinning slik at man kan få løsninger som best mulig ivaretar formålet med den aktuelle inndragningshjemmelen.»

- (33) Reglene om utbytteinndragning må derfor forstås og anvendes i lys av det overordnede *formålet*, som er at «[i]ngen skal tjene på å begå straffbare handlinger», se den tidligere nevnte proposisjonen side 12. Dette tilsier at inndragning må skje i de tilfellene utbyttet alt i alt må sies å stamme fra den straffbare handlingen.

- (34) NOUen drøfter årsaksspørsmålet videre ved å ta utgangspunkt i skillet mellom *direkte* og *indirekte* utbytte. Med indirekte utbytte siktes det til «tilfeller hvor det må foretas ytterligere handlinger for å oppnå vinningen». Mens utgangspunktet ved direkte utbytte «[må] være ubegrenset adgang til inndragning», er det for de indirekte utbyttene sagt at det «som utgangspunkt [har] vært krevd relativt nær sammenheng».

- (35) I *rettspraksis* synes vurderingene å være forankret nokså konkret, uten at entydige rettssetninger er formulert for hvordan vurderingene skal gjøres og grensen trekkes. Jeg nevner her HR-2021-987-A, som gjaldt domfellelse for selvvask. Der ble tiltalt utbytte fra primærlovbruddene inndratt, men de lovbruddene var identifisert slik selvvaskbestemmelsen krever. Det var derfor egenskaper ved straffebudet som førte til at kravet til årsakssammenheng var oppfylt. Rt-2015-1355 gjaldt domfellelse for unnlatt bokføring, hvor inndragningen knyttet seg til sparte utgifter til regnskapsfører. Av avsnitt 16 fremgår at kravet til årsakssammenheng var oppfylt selv om tiltalte kunne ført regnskapene selv. I HR-2020-1354-A ble det i inndragningsbeløpet ikke gjort fradrag for ilagt tilleggsatt. I avsnitt 12 fremgår helt generelt:

«Den domfelte skal uansett ikke komme dårligere ut som følge av inndragningen enn om han ikke hadde begått den straffbare handlingen – inndragningen skal stille ham som om den straffbare handlingen ikke hadde funnet sted.»

- (36) Det jeg trekker ut av disse rettskildene er, for det *første*, at det må foreligge faktisk årsakssammenheng. Den straffbare handlingen må med andre ord ha vært en *nødvendig betingelse* for ervervet av utbyttet.
- (37) For det *andre* må årsakssammenhengen i tillegg avgrenses mot visse indirekte utbytter, som altså forutsetter etterfølgende handlinger eller begivenheter utenfor tiltalen. Da kan årsakskjeden bli for lang og den straffbare handlingen for ubetydelig. Avgrensningen må, slik jeg ser det, skje etter en bred *helhetsvurdering*, særlig i lys av formålet med inndragningsreglene, det overtrådte straffebudet, den straffbare handlingens formål, karakteren av de etterfølgende handlinger og begivenheter og de konkrete omstendighetene ellers. Inndragning forutsetter i slike tilfeller at sammenhengen mellom den straffbare handlingen og utbyttet er «relativt nær», for å bruke de ordene jeg siterte fra forarbeidene.

Den konkrete vurderingen

- (38) Jeg behandler først spørsmålet om det er grunnlag for å inndra de *lønnsinntektene* A har opptjent etter skatt. For perioden 2011–2020 er de opplyst å ha vært på omkring 3,6 millioner kroner.
- (39) Dersom A ville fått oppholdstillatelse – og derved rett til å arbeide i Norge – selv om han ikke hadde gitt uriktige forklaringer til utlendingsmyndighetene, mangler faktisk årsakssammenheng mellom de straffbare handlingene og lønnsinntektene. De uriktige forklaringene er i så fall ingen nødvendig betingelse for inntektene – de ville kommet uansett.
- (40) Hva som ville skjedd dersom A fra første avhør hadde gitt riktige forklaringer, er ikke godt opplyst for Høyesterett. At oppholdstillatelsen hans ble fornyet og gjort varig etter at myndighetene ble kjent med at han hadde gitt uriktige forklaringer, kan tilsa at de uriktige forklaringene var uten betydning. Men det kan også være andre grunner til at tillatelsen ble fornyet og gjort varig.
- (41) Det er ikke nødvendig for meg å ta stilling til dette spørsmålet om faktisk årsakssammenheng, da jeg mener at inndragning av lønnsinntektene uansett er utelukket etter helhetsvurderingen:
- (42) Arbeid uten arbeidstillatelse rammes av et eget straffebud i utlendingsloven. Ved tiltale for overtredelse av dette straffebudet vil det sentrale spørsmålet være om tiltalte har arbeidet ulovlig i Norge eller ikke. I bekreftende fall skal lønnsinntektene inndras etter straffeloven § 67 første ledd. Men A er ikke tiltalt for å ha overtrådt dette straffebudet i utlendingsloven. Han er alene tiltalt for å ha forklart seg uriktig til myndighetene, hvor det for domfellelse er uten betydning om han har arbeidet lovlig eller ikke. Straffelovgivningens oppbygging tilsier derfor at det rettslig sett er betydelig avstand mellom uriktige forklaringer og et utbytte i form av lønnsinntekter, som i seg selv kan være lovlige.
- (43) I forlengelsen av dette må ervervet av arbeidsinntektene i vesentlig grad tilskrives det faktum at A, etter at han fikk oppholdstillatelse, både har fått arbeid og deretter gjennom

mange år har utført arbeid mot lønnsvederlag. Også rent faktisk er det derfor avstand – blant annet i tid – mellom de uriktige forklaringene og inntektene.

- (44) Etter en helhetlig vurdering av årsaksbildet er jeg derfor kommet til at As lønnsinntekter ikke kan inndras. Tilknytningen til de straffbare handlingene han er tiltalt og dømt for, er etter min mening ikke tilstrekkelig nær.
- (45) Jeg behandler deretter spørsmålet om det er grunn til å vurdere annerledes de offentlige *stønadene* A har mottatt etter skatt. For perioden 2011–2013 er disse inntektene opplyst å ha vært på noe over 300 000 kroner.
- (46) Enkelthetene knyttet til stønadene er ikke opplyst. Men jeg forstår det slik at A har fått introduksjonsstønad hjemlet i den dagjeldende introduksjonsloven. Utbetalingene forutsatte deltakelse på introduksjonsprogram for nyankomne utlendinger. Han måtte derfor også her bidra med en form for motytelse.
- (47) Jeg kan ikke se at det er slike forskjeller mellom stønadene og lønnsinntektene at bedømmelsen blir ulik. Heller ikke disse inntektene kan derfor inndras i saken her.
- (48) Endelig er det spørsmål om å inndra *sparte utgifter til førerkortopplæring*, som lagmannsretten bygger på var på 30 000 kroner. Bakgrunnen er at A i 2013 fikk konvertert et italiensk førerkort til sitt norske førerkort, og at han i den forbindelse ga uriktige opplysninger. Spørsmålet er om de uriktige opplysningene er årsaken til at han slapp å gjennomføre norsk kjøreopplæring.
- (49) Det faktum at førerkortet ble fornyet i 2018 og senere ikke er trukket tilbake, tilsier at den uriktige forklaringen ikke var avgjørende. De sparte utgiftene har i så fall andre årsaker enn den uriktige forklaringen. Verken i lagmannsrettens dom eller for Høyesterett er det gitt opplysninger som tilsier at As uriktige opplysninger var avgjørende for at han fikk førerkort uten norsk opplæring. Jeg kan derfor ikke se at det her er påvist faktisk årsakssammenheng.

Konklusjon

- (50) Jeg er på denne bakgrunn kommet til at A må frifinnes for kravet om inndragning.
- (51) Forsvareren har også bedt Høyesterett redusere fengselsstraffen. Han har særlig vist til at lagmannsretten i skjerpene retning uriktig la vekt på at A fikk oppholdstillatelse og førerkort i Norge «som følge av de uriktige opplysningene». Forsvareren har i tillegg pekt på at han mener tidsperioden i tiltalen er blitt for lang.
- (52) Høyesteretts ankeutvalg fremmet ikke anken over straffutmålingen. Jeg kan ikke se at de enkeltheter som nå påberopes i den forbindelse, gir grunnlag for å ta straffutmålingen opp til ny behandling.

(53) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at A frifinnes for kravet om inndragning.

(54) Dommer **Østensen Berglund:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(55) Dommer **Steinsvik:** Likeså.

(56) Dommar **Høgetveit Berg:** Det same.

(57) Dommer **Falkanger:** Likeså.

(58) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at A frifinnes for kravet om inndragning.